

Nieuwe kansen duurzame economie Waddengebied

Presentatie voor het Springtij Forum 2015: Reinventing the Future – Verduurzaming kust en eilanden
Atelier Carolien, Terschelling, 25 september 2015

Jouke van Dijk

Voorzitter directie Waddenacademie – Portefeuille Economie

Hoogleraar Regionale Arbeidsmarktanalyse, Rijksuniversiteit Groningen

Email: Jouke.van.dijk@waddenacademie.nl
Website: www.waddenacademie.nl

Trilateral **Waddensea** area

UNESCO-Worldheritage site since 2009

Wad, wat is dat?

Uniek natuurgebied in een regio waar **mensen** wonen die werk en inkomen nodig hebben

Wadden is UNESCO Werelderfgoed sinds 2009.

In 2014 is het uitgebreid met het Deense deel en stukken boven de Duitse eilanden

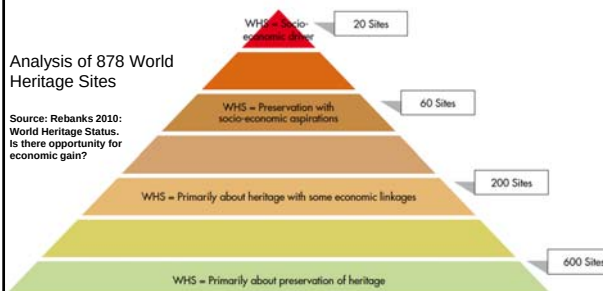
Maar: de Nederlandse eilanden en de estuaria die toegang geven tot de grote havens horen er niet bij!

Wadden Sea World Heritage – Perspectives for socio-economic development

Analysis of 878 World Heritage Sites

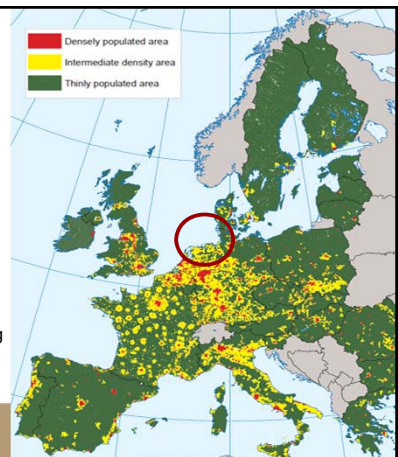
Source: Rebanks 2010: World Heritage Status. Is there opportunity for economic gain?

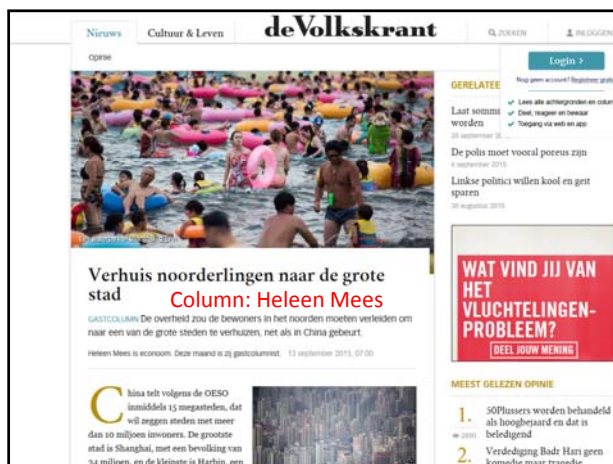
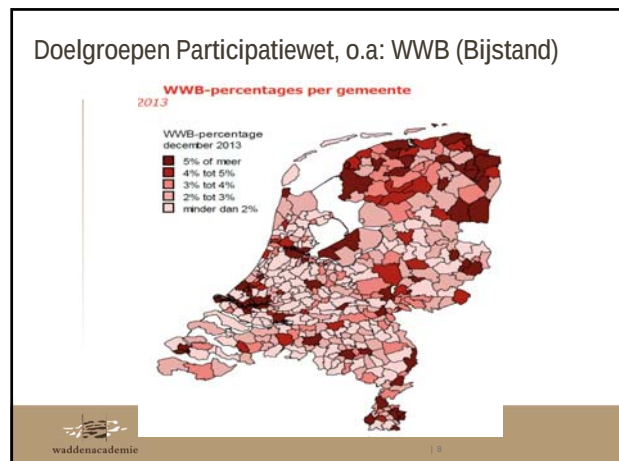
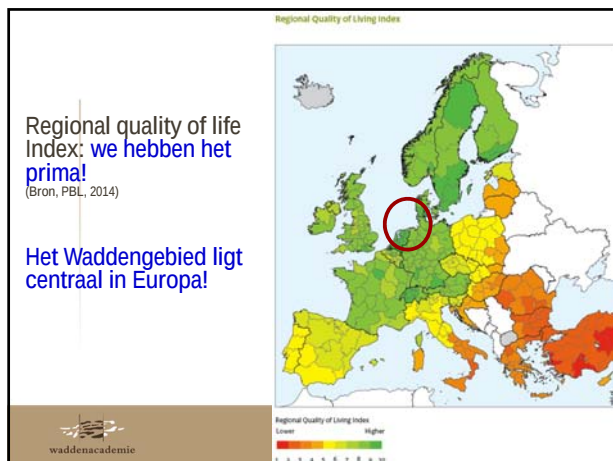

Waddenregio ligt in dichtbevolkt gebied!

Platteland?? → transformatie van productieruimte (landbouw) naar consumptie ruimte (wonen, recreatie)

Source: EU-Commission (November 2010), Investing in Europe's future, 5-th Report on Economic, Social and Territorial Cohesion

Sociaal economische uitdagingen Wadden

- **Demografie:** krimp, vergrijzing, migratie → uitsortering
- **Regionale economie en arbeidsmarkt:** (jeugd)-werkloosheid, laag inkomen en opleiding → **nodig: banen en mensen.**
- **Leefbaarheid, wonen, welzijn (well-being, OECD)**
- **Interactie Economie ↔ Ecologie**, in sectoren als visserij, landbouw, energie, toerisme **Wadden UNESCO Werelderfgoed**, havens en daaraan gerelateerd activiteiten als scheepsbouw, baggeren en industrie
- Of: Wadden neutrale economie footloose sectoren: zorg en welzijn, zakelijke diensten; wonen → ICT Breedband
- Of: verbeteren regionale aandeel in de waarde keten, meer innovatie en ondernemerschap

waddenacademie

‘Naar een Rijke Waddenkust’: advies Waddenacademie aan Waddenfonds

- Het grootste sociaaleconomische probleem in het kustgebied is het gebrek aan werkgelegenheid voor laag en middelbaar opgeleiden, in combinatie met krimp en vergrijzing en de aantasting van de leefbaarheid die hier een gevolg van is. Cruciale vraag welke investeringen uit het Waddenfonds in het kustgebied een significante en blijvende bijdrage leveren aan de versterking van de sociaaleconomische positie van de inwoners van dit gebied, zonder de ecologische kwaliteit van het gebied aan te tasten en het liefst te versterken.
- → **Investeringen in economische activiteiten die passen bij het gebied en de mensen**

waddenacademie

Waddenacademie | Leeuwarden 27-9-2015 11

Kansrijk volgens de Waddenacademie:

- **Toerisme**
- **Voedselvoorziening**
- **Zakelijke en persoonlijke diensten**
- **(Wonen)**

waddenacademie

Waddenacademie | Leeuwarden 27-9-2015 12

De hotspotmonitor: wat zijn attractieve gebieden? (www.hotspotmonitor.eu)

S. de Vries, A. Bujs, F. Langers, H. Farjon, A. van Hinsberg, F.J. Sijtsma (2013). Measuring the attractiveness of Dutch landscapes: identifying national hotspots using Google Maps. Applied Geography, Volume 45, December 2013, Pages 220-229.
F.J. Sijtsma, H. Farjon, S. van Tol, A. van Hinsberg, P. van Kampen and Arjen Bujs (2013). Evaluation of landscape changes - Enriching the Ecochess toolbox with the Hotspotindex. In: W. Heijman, & C. M. J. v. d. Heide (Eds.), The Economic Value of Landscapes, Chapter 8, pp 136-164. London: Routledge.

Hoog gewaardeerde plaatsen voor toerisme in wadden gemeenten in 2013

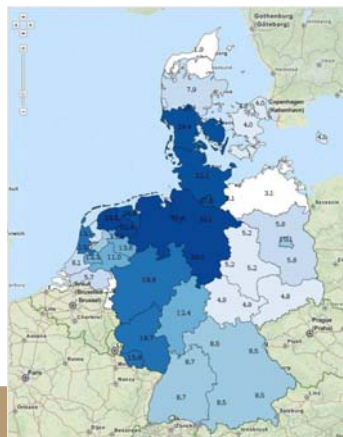
Hoog gewaardeerde gebieden in de Wadden volgens de hotspotmonitor

Waar komen de mensen vandaag die de Wadden aantrekkelijk vinden?

Afstand speelt een rol, maar in Duitsland veel minder dan in Nederland!

De Wadden hebben nu al 16 miljoen fans!

Lauwersoog: visserij & toerisme

Pier bij Holwerd

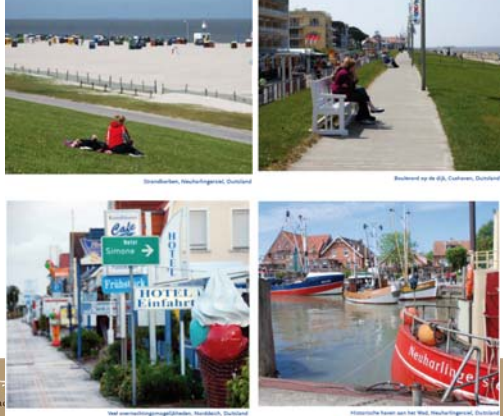
Nordeich

Holwerd aan Zee!

Duits strandvertier

REPORTAGE COTTAGE INDUSTRIES

Het Aardappelfeest, een erfbetoon aan een van de mooiste producten uit De Marne, is een nieuwe initiatief. Het vloert voort uit een andere kijk op de regio.

Bedrijven in lege kroegen en kerken

Er is een **Hornhuizen voor en na de komst van Wong**

Als de regio in het Noorden, waar het Aardappelfeest wordt georganiseerd, wordt er steeds meer aandacht besteedt aan de lokale economie. Dit gebeurt door de oprichting van de **Cottage Industries**, een organisatie die bedrijven helpt om hun producten te verkopen in lege kroegen en kerken.

Consument moet minder lenen en minder sparen

Grote Aankomen voor in winkels

Waddenacademie

ECONOMIE

REPORTAGE COTTAGE INDUSTRIES

Hoeveel kringvervoer, hoeveel langzaam? In een gemeente als De Marne is een nieuw initiatief ontstaan. Cottage Industries heeft als doel meer dan 100 kleine ondernemers te helpen hun producten te verkopen in lege kroegen en kerken.

Gangmakers van het platteland

Aan huis-bedrijfs maken De Marne weer levendig

D

← Aardappelfeest bij Wongema Hornhuizen

Waddenacademie

LEUWAARDE COURANT

25 maart 2015, pag. 1

'Vliegen naar de Wadden'

Het strand van Noordlân, van waaruit het vliegt naar het Duitse Waddenzee Noordlân vertrekt.

Waddenacademie

ECONOMIE 49

Strijd om de kooplustige toerist

TOERISME / Nederland ontving in 2013 meer internationale bezoekers, vooral meer rijke Chinezen en Russen. Maar andere landen azen ook op hen en hebben daar veel meer geld voor over.

Fleur de la Veld

In de Rijnkorf in Amsterdam werken Chinese sprekers verkopers. Bedrijven worden ook in het Chinese omgevoerd. Chinese bezoekers betalen met de maatschappij UnionPay. Het wachthuis speelt nu sinds een jaar of twee in op het groeiend aantal bezoekers uit China.

Afgelopen jaar stieg het aantal Chinese toeristen naar Nederland met 18 procent naar 235.000, zo maakte NHTC Holland Marketing, de organisatie die verantwoordelijk is voor de marketing van Nederland, vorige week bekend.

Wat hen vooral interessant maakt, is dat ze, net als bezoekers uit andere opkomende economieën, veel geld uitgeven: gemiddeld drie tot vier keer zoveel als toeristen uit andere landen, blijkt uit cijfers van de Wereld Bank.

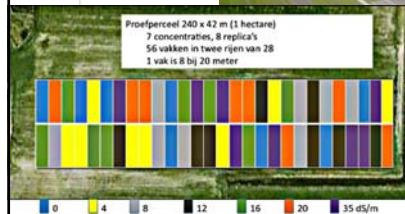
China toerist liet zich op de Zaanse Schied fotograferen. Verlig jaar bezochten 225.000 Chinese Nederlanders.

Waddenacademie

Voedselvoorziening

- **Streek-eigen producten**, in combinatie met een toenemende waardering van gezondheid en duurzaamheid aspecten van voedsel waarbij zoveel mogelijk waarde in de keten in het kustgebied zelf wordt toegevoegd in een geclusterde aanpak waardoor kleinschalige activiteiten elkaar gaan versterken en tot nieuwe hoogwaardige producten leiden die op nieuwe markten kunnen worden afgezet.
- **Zilte teelten**: in zeewater geteelde voedsel producten zoals schelpdieren, zeewier, algen en op zilte gronden geteelde gewassen voor consumptie, maar ook voor de export van pootaardappelen.
- Voor zilte teelten valt ook te denken aan het opzetten van een **internationaal research- en demonstratiecentrum** wat kan leiden tot nieuwe producten, maar ook tot nieuwe en verbeterde productiemethoden, wat op zichzelf ook een exportproduct kan zijn.
- **Probleem**: Voor zilte teelten en aquaculturen blijft de restrictie gelden dat binnendijks geen experimenten toegestaan worden waarvoor zout water uit zee of de diepe ondergrond ingelaten wordt.

Bodemdaling & verzilting: pootaardappels

Voorbeeld: zilte teelten

Overzicht zaairesultaten van de gewassen die tijdens het project Zilt Perspectief zijn onderzocht onder ziltige omstandigheden

Gewas	Laatstse naam	Zaairesultaat	Zaairesultaat	Opmerkingen
Genet	Laatstse naam	Volgens F&O referentie	Zilt proefbedrijf	
Zeevoet	Combe maritima	geen data	geen data	geen teelt
Strandblad	Beta maritima	geen data	halofyt	grootte afhankelijk van zoutwater
Lucerne	Medicago sativa	matig groeiend	matig groeiend	
Horstklaver	Medicago falcata	matig groeiend	matig groeiend	
Selderij	Aplium graveolens	matig groeiend	matig groeiend	
Witlof	Cichorium sp.	geen data	geen data	
Wortel	Daucus carota	geen data	geen data	
Gerst	Hordeum vulgare	matig groeiend	matig groeiend	
Uit	Allium cepa	matig groeiend	matig groeiend	
Kool	Brassica oleracea	matig groeiend	matig groeiend	
Aardappel	Solanum tuberosum	matig groeiend	matig groeiend	
Aardbei	Fragaria sp.	matig groeiend	matig groeiend	
Radijs	Raphanus sativus	matig groeiend	matig groeiend	
Sla	Lactuca sp.	matig groeiend	matig groeiend	
Wilde randa	Oenothera lamarckiana	geen data	geen data	
Kruisbloe	Brassica napus	matig groeiend	matig groeiend	
Suikerbete	Beta vulgaris	matig groeiend	matig groeiend	
Spruitkool	Brassica oleracea	matig groeiend	matig groeiend	

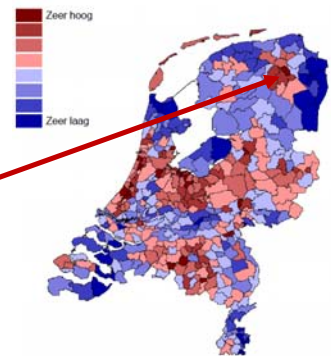
Experimenten:

Zilt proefbedrijf Texel
Meromax seafoods uit
Harlingen,
FOBEK

MAAR: Voor zilte teelten en aquaculturen blijft de restrictie gelden dat binnendijks geen experimenten toegestaan worden waarvoor zout water uit zee of de diepe ondergrond ingelaten wordt.

Waar willen we wonen?

Haren nr. 1!

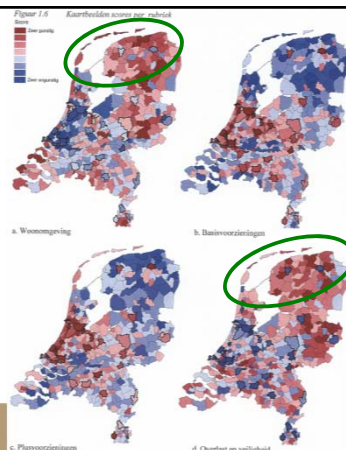
Bron: Bureau Louter,
Waar willen we wonen 2012

Scores Woonfactoren Ommeland/Stad

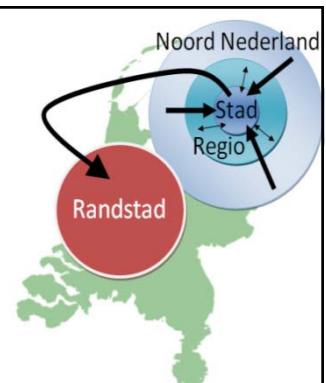
Woonomgeving + -
Basisvoorzieningen - +
Plusvoorzieningen - +
Overlast&Veiligheid + -

Smaken verschillen en soort zoekt soort!

Bron: Bureau Louter, Waar willen we wonen 2011

Ruimtelijke uitsortering via het roltrap model: jongeren gaan naar de stad voor hoger onderwijs

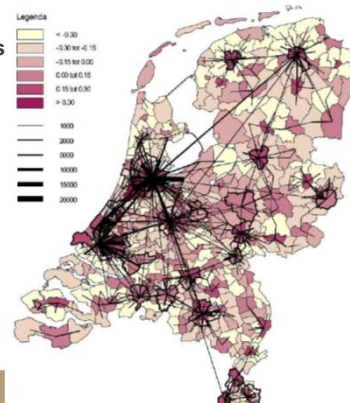
Migratiesaldo naar leeftijd en streek: Leeuwarden wint 15-25! Waddeneilanden stabiel, NO-Fryslân verliest in alle leeftijden

Grote forensen stromen over steeds langere afstanden van van vooral hoger opgeleiden:

ZZP-ers + het Nieuwe Werken: geen vaste werklocatie, relatie woon-werklocatie wordt steeds flexibeler

Cruciaal:
+ Mooi Wonen
+ Broadband ICT

Bron: Stad en Land, CPB, 2010

Niet overal is goed ICT Broadband en dat is noodzakelijk!

Zie ook RUG rapport 'Breedband op het platteland' van Koen Salemink en Dirk Strijker (http://www.rug.nl/frw/news/2012/final_breedband.pdf)

De Centrale As

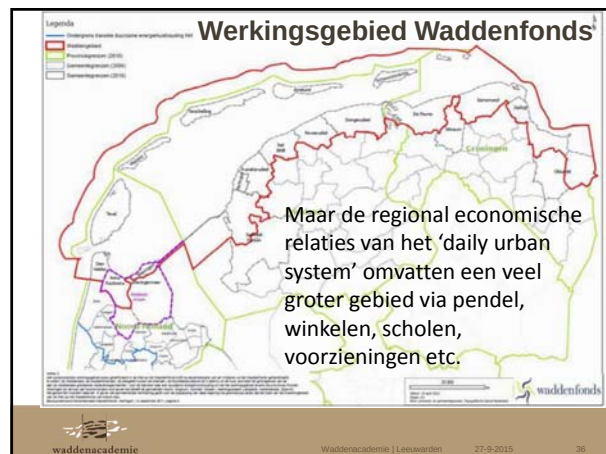
Noodzakelijk, maar niet voldoende voor economisch groei:

→ er moet wel een reden zijn om er naar toe te gaan!

Kansrijk volgens de Waddenacademie:

- Toerisme
- Voedselvoorziening
- Zakelijke en persoonlijke diensten
- (Wonen)

Oplossingsrichtingen duurzame Wadden economie

- Benut de unieke capaciteiten van het gebied en de mensen!
- Creëer nieuwe banen die bij het gebied en de mensen passen: **innovatie & ondernemerschap** (ZZP-ers); (zilte) landbouw, toerisme, zakelijke en persoonlijke diensten, wonen
- Betere scholing (maar niet iedereen kan MBO-4 halen)
- Noodzaak: je moet het echt willen, goede ideeën, kennis, overal snel ICT Broadband en durfkapitaal; denk trilateraal!
- Het liefst zonder subsidie, maar Waddenfonds kan aanjagen
- **Het lukt alleen als ondernemers met elkaar en met kennisinstellingen samenwerken en de overheid faciliteert en zinnige en consistente grenzen stelt!**

| 37

Nieuwe kansen duurzame economie Waddengebied

Presentatie voor het Springtij Forum 2015: Reinventing the Future – Verduurzaming kust en eilanden
Atelier Carolien, Terschelling, 25 september 2015

Jouke van Dijk

Voorzitter directie Waddenacademie – Portefeuille Economie

Hoogleraar Regionale Arbeidsmarktanalyse, Rijksuniversiteit Groningen

waddenacademie

Email: Jouke.van.dijk@waddenacademie.nl
Website: www.waddenacademie.nl